

Archeologové zkoumají sovětský Gulag v Kazachstánu. Trpěli tam i Češi a Slováci

15.10.2025 - Andrea Čandová | Západočeská univerzita v Plzni

Na výzkum bývalých táborů Gulagu na území dnešního Kazachstánu se chystají archeologové z Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni (ZČU) ve spolupráci s organizací Gulag.cz. Začátkem října se vrátili z prvotního průzkumu pozůstatků nápravně-pracovních táborů ze 30. až 50. let 20. století.

Tři body na mapě, kde v minulém století v oblasti Karagandy a Žezkazganu v Kazachstánu ležely pracovní tábory pro politické vězně, vědci dopředu znali díky předchozí expedici organizace Gulag.cz a historickým špionážním satelitním snímkům americké armády. Nález dalších tří táborů ale při prvních průzkumech na zemi i s použitím dronů překvapil jak historiky z organizace a vědce ze Západočeské univerzity v Plzni, tak místní odborníky.

Dva nově objevené tábory jsou v okrajových částech existujících sídel, další a celý unikátně dochovaný tábor našli i s hospodářskou zónou ve stepi. *„Na místě jsou pozůstatky vězeňských baráků a dalších staveb, oplocení z ostnatého drátu a velké množství vyhozených nebo ztracených předmětů dokumentujících každodenní život ve zvláštním táboře pro politické vězně,”* popsal archeolog a vedoucí výzkumu Pavel Vařeka z Fakulty filozofické ZČU.

Stepní tábor, zkráceně Stěplag, byl poválečný komplex zvláštních táborů pro politické vězně se zprísňeným režimem. Zadržováni tu byli příslušníci více než 40 národů, mezi nimi především Litevci, Lotyši, Ukrajinci, ale také Čechoslováci, kteří v okolí Žezkazganu těžili měď, mangan a uhlí. Právě tam v roce 1954 vypuklo Kengirské povstání, které sovětské tanky krvavě potlačily. *„Archeologický výzkum táborů Gulagu, který by kombinoval nedestruktivní metody i odkryv, nebyl dosud nikdy realizován. Náš český tým jej na vybraných lokalitách dokumentovaných během této expedice plánuje zahájit v příštím roce,”* doplnil Štěpán Černoušek z organizace Gulag.cz.

Nedaleko tábora se ve stepi podařilo zmapovat i zapomenutý hřbitov obětí, kde jednotlivé hroby označují dřevěné kůly a rozlámané kříže. *„Je to unikátní a velmi působivý nález, který ukazuje, o jak tragickou kapitolu dějin se jedná a kolik toho zůstává neznámého a nedořešeného. Nevíme, kdo je v těchto hrobech pohřbený, ani jaké byl národnosti, ale vzhledem k pestrému složení vězňů Stěplagu nemůžeme vyloučit ani českou stopu,”* vysvětluje Štěpán Černoušek. Podle něj by plánovaný výzkum mohl s pomocí kazašských archivů poodhalit i konkrétní osudy vězňů. *„Dle našich odhadů pobývaly v lágrech v sovětském Kazachstánu stovky Čechů a československých občanů, ale konkrétní osudy zatím známe jen v několika jednotlivých případech,”* dodal.

První historické artefakty už archeologové našli na povrchu při obhlídce, mezi nimi fragmenty nádob a lahví, hliníkový hrnek, části oblečení i obuvi vězňů. V místě někdejší strážní věže vědci dokonce objevili vystřelenou nábojnici. *„To dokládá, že z věží strážní skutečně vedli palbu, ať pro výstrahu nebo na vězně, kteří se pokoušeli uprchnout. Identickou situaci jsme dokumentovali u pozůstatků strážní věže v táboře Nikolaj na Jáchymovsku ze stejné doby,”* doplnil Vařeka.

Archeologický průzkum v Kazachstánu je součástí dlouhodobého projektu Zdivočelá země: archeologický a transdisciplinární výzkum resilienčních strategií ve 20. století. *„Odlišné podmínky dochování táborů v kazašských stepích a v krušnohorských lesích okolo Jáchymova nabízejí mimořádně zajímavé možnosti srovnávacího výzkumu materiálních otisků těchto zařízení. Nalezené pozůstatky konstrukcí a předměty umožňují porovnat stavební podobu táborů a podmínky života v*

nich,” uzavírá Vařeka.

Odkaz na článek na webu organizace Gulag.cz je dostupný na tomto odkazu.

<https://info.zcu.cz/Archeologove-zkoumaji-sovetsky-Gulag-v-Kazachstanu--Trpeli-tam-i-Cesi-a-Slovaci/clanek.jsp?id=8654>